

Louis V e r e e c k e CSSR. *De Guillaume d'Ockham à saint Alphonse de Liguori. Études d'histoire de la théologie morale moderne 1300-1787*. Romae 1986 ss. 606 (Bibliotheca historica Congregationis SSmi Redemptoris, vol. XII).

Znany specjalista w zakresie badań historycznych dotyczących dziejów katolickiej teologii moralnej, profesor Akademii Alfonsjańskiej zakonu redemptorystów w Rzymie, opublikował pod wymienionym wyżej tytułem zestaw studiów dotyczących historii tej dyscypliny w czasach nowożytnych. Studia te były już uprzednio ogłoszone drukiem na łamach różnych czasopism naukowych, przeważnie jednakże w wydawanych przez wspomnianą Akademię "Studia moralia". Są one owocem wieloletnich przemyśleń, badań i wykładów Autora prowadzonych w tejże uczelni. Zostały poprzedzone przedmową, napisaną przez wybitnego znawcę teologii moralnej, członka i sekretarza Międzynarodowej Komisji Teologicznej, emerytowanego profesora Uniwersytetu Katolickiego w Louvain-la-Neuve w Belgii, ks. Philippe Delhaye'a. W przedmowie tej ukazane zostały okoliczności ciekawej współpracy i wspólnych inicjatyw podejmowanych w ciągu wieloletniej pracy dydaktycznej i naukowej obu wymienionych teologów. Autor tej przedmowy poruszył także wiele problemów dotyczących samej teologii moralnej jako takiej, w tym także badań dotyczących jej historii. Ukazał racje przemawiające za uprawianiem historii tej dyscypliny. Zalicza do nich konieczność wypracowania świadomości własnej tożsamości oraz właściwego rozeznania w aktualnej sytuacji jej uprawiania, ponieważ teologia moralna, jako dyscyplina praktyczna z racji przedmiotu, jest bardzo uzależniona od zmieniającej się rzeczywistości, którą się zajmuje, a którą jest człowiek tak bardzo czasowo (historycznie) uwarunkowany w swej egzystencji. Przy końcu jednego ze swych studiów Autor przytoczył wypowiedź św. Alfonsa z listu do jego wydawcy z 1762 r., w którym pisze: "Teologia moralna to chaos, który się nigdy nie kończy. Jeśli chodzi o mnie, studiuje i badam stale i ciągle odnajduję w niej rzeczy nowe" (s. 55). W tym także tkwi racja zajmowania się dziejami tej dyscypliny.

Znajomość zamieszczonych studiów pozwala na zweryfikowanie przytoczonej wyżej opinii. Rzeczywiście dostrzega się, iż znajomość przeszłości omawianych problemów ukazuje naocznie, jak wiele jest ciągle nowych, godnych

najwyższej uwagi. Jak wiele można zrozumieć z aktualnych problemów, omawianych w teologii moralnej, jeśli się zna odpowiednio przeszłość ujmowanej problematyki.

Dla historyków teologii moralnej szczególnie interesujące są dwa studia Autora. Pierwszym z nich jest omówienie historii i moralności (*Histoire et morale* s. 15-26). Wykazuje ono współzależność historii i moralności, konkretniej, iż moralne życie chrześcijańskie jest ze swej natury uwikłane w historię, ma z konieczności swoje dzieje, tak jak jest uwikłaniem się w dzieje ludzkie Boga w fakcie Wcielenia, jak jest nim uwikłanie się w zależność od różnych systemów filozoficznych, prądów kulturowych i procesów gospodarczych. Drugim natomiast jest jak gdyby skrót metodologii historii teologii moralnej (*Preface à l'histoire de la théologie morale moderne* s. 27-55). Autor wyłożył w nim racje przemawiające za uprawianiem historii teologii moralnej i bardziej szczegółowo zarysował konkretne problemy w okresie jej dziejów nowożytnych, ustalając bardzo interesującą periodyzację, uwzględniającą procesy zachodzące w tej dyscyplinie. Z innych studiów, których w sumie jest 27, można wyróżnić te z nich, które poruszają problematykę typowo moralną. Niektóre z nich są przykładem bardzo interesującego opracowania monograficznego wybranego zagadnienia, jak np. omówienie pojęcia powinności moralnej według Wilhelma Ockhama (s. 149-167), spowiedź indywidualna w XVI w.: kryzys i odnowa (s. 467-494), czy też studium na temat etyki seksualnej, poruszonej w dwóch wypowiedziach. Jedna z nich omawia etykę seksualną w ujęciu moralistów potrydenckich, druga natomiast - małżeństwo i przyjemność seksualną u teologów epoki nowożytnej (s. 509-530 i 531-552).

Autor opublikował także szereg studiów dotyczących problemów ekonomicznych, zachodzących w życiu Kościoła w epoce poprzedzającej reformację luterańską, a także niektórych spraw z zakresu biblioznawstwa. W sumie bardzo wiele zagadnień i postaci, które orientują odpowiednio, jak bogatą przeszłość ma za sobą katolicka teologia moralna, a zarazem ukazują, jak wiele jest do zrobienia w zakresie tych studiów.

Z uwag krytycznych można by zgłosić zastrzeżenie odnośnie do terminu początkowego (*terminus a quo*). Trudno zgodzić się z Autorem, iż nowożytna teologia moralna rozpoczęła swoją wyodrębnioną egzystencję już poczynając od 1300 r. Częściej przyjmuje się lata czy też wieki późniejsze. Czasy Wilhelma Ockhama to pełnia średniowiecza, choć przyznać trzeba, iż zaczynają pojawiać się w tym okresie pewne tendencje, które zadecydują w przyszłości o zmianie umysłowości europejskiej, co zadecyduje o nowszym patrzeniu na świat i człowieka.

Edycja zaopatrzona została w indeks osobowy autorów cytowanych i omawianych postaci, ogromnie ułatwiający właściwą orientację w bogactwie materiału. Wyrażając wdzięczność Autorowi za udostępnienie swych wyników

wieloletniej pracy, nie sposób nie wyrazić zarazem żalu, że nie pokusił się o opracowanie bardziej systematycznego, wewnętrznie zwartego, ujęcia historii teologii moralnej.

Ks. Franciszek Greniuk